

Research Article; Received: 2025-02-27; Revised: 2025-07-30; Accepted: 2025-08-01.

นโยบายน้ำแบบรวมศูนย์: ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม
ในพื้นที่รับน้ำบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Centralized Water Policy: Environmental Justice in
the Bang Ban Floodplain Area,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ลดาวัลย์ ไขคำ*¹, เทียนชัย สุริมาศ**², อาทิตย์ ภูบุญคง³Ladawan Khaikham¹, Thianchai Surimas², Artit Phuboonkong³คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์¹,คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์²,ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)³Faculty of Social Sciences, Kasetsart University¹,Faculty of Social Administration, Thammasat University²,Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization)³

First Author, E-mail: ladawan.kh@ku.th*

Corresponding Author, E-mail: thian.su@tu.ac.th**

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล และ (2) วิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่มีต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับน้ำบางบาล งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารนโยบายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เกษตรกร ผู้นำชุมชน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ รวมทั้งหมด 31 คน การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นหลัก ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการน้ำ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลอยู่ภายใต้การควบคุมของภาครัฐในลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ โดยมีกรม

ชลประทานและสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักที่กำหนดนโยบาย และจัดสรรทรัพยากรน้ำ การดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทจำกัด ในกระบวนการตัดสินใจ แม้ว่าจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำและองค์กรผู้ใช้น้ำ แต่ยังคงขาดอำนาจต่อรองที่แท้จริง ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการน้ำแบบรวม ศูนย์สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมในสามมิติ ได้แก่ (1) ความ ยุติธรรมในการกระจายพบว่า ทรัพยากรน้ำถูกจัดสรรโดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ เศรษฐกิจมากกว่าชุมชนเกษตรกรรม ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำ (2) ความยุติธรรมในกระบวนการพบว่า กลุ่มชุมชนมีโอกาสจำกัดในการเข้าร่วมกำหนด นโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ และ (3) ผลกระทบทางสังคมและความขัดแย้งในชุมชน พบว่า การบริหารจัดการน้ำที่ไม่คำนึงถึงบริบทของชุมชนได้นำไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่มเกษตรกร และทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจในนโยบายของรัฐ องค์ ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบ รวมศูนย์และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการกระจายอำนาจเพื่อให้ชุมชนมีบทบาทที่ แท้จริงในการจัดสรรและบริหารจัดการน้ำของตนเอง แนวทางการพัฒนานโยบายใน อนาคตควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง และการพัฒนาโครงสร้างการ บริหารจัดการน้ำที่คำนึงถึงความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

คำสำคัญ: นโยบายน้ำแบบรวมศูนย์; ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม; การมีส่วนร่วม ของชุมชน; พื้นที่รับน้ำบางบาล

Abstract

This study aims to (1) examine the structure and process of water resource management in the Bang Ban floodplain and (2) analyze the impact of the centralized water resource management policy on environmental justice in the Bang Ban floodplain. This research employs a qualitative approach. Data are collected through in-depth interview, focus group discussion, and documentary review. Key informants include farmers, community leaders, academics and water resource management experts, as well as government officials. A total of 31 participants take part in the study. Data analysis is conducted through content analysis based on key themes, including water management policy, environmental impacts, and community participation.

The findings indicate that water resource management in the Bang Ban floodplain is governed under a centralized system, with the Royal Irrigation Department and the National Water Resources Office playing dominant roles in policy formulation and water allocation. This centralizes approach limits the decision-making power of local communities. Although river basin committees and water user organizations have been established to promote community participation, these entities lack real bargaining power. The impacts of centralized water management reflect environmental injustice in three key dimensions: (1) distributive justice, where water resources are allocated primarily to economic zones rather than agricultural communities, resulting in unequal access to water; (2) procedural justice, where local communities have limited opportunities to participate in decision-making processes regarding water resources; and (3) social and conflict Impacts, where the lack of community-based water management considerations has led to conflicts among farmers and eroded trust in state policies. The knowledge gained from this research highlights the limitations of centralized water resource management and emphasizes the need for decentralization to empower communities in water allocation and management. Future policy development should prioritize genuine public participation and promote governance structures that incorporate principles of environmental justice.

Keywords: Centralized Water Policy; Environmental Justice; Community Participation; Bang Ban Floodplain

บทนำ

ทุ่งบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำและการหล่อเลี้ยงระบบนิเวศในภาคกลางของประเทศไทย ด้วยขนาดพื้นที่กว่า 30,000 ไร่ ทุ่งบางบาลทำหน้าที่เป็นแก้มลิงธรรมชาติที่ช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงจากน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มต่ำ เนื่องจากลักษณะภูมิศาสตร์ของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่าน เมื่อปริมาณน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มขึ้น น้ำจะถูกระบายลงสู่

ทุ่งรับน้ำลุ่มต่ำ เช่น ทุ่งเชียงราก ทุ่งผิงชัยคลองชัยนาท-ป่าสัก ทุ่งท่าวัง ฯลฯ โดยเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลากจากแม่น้ำเจ้าพระยาใน เดือนกันยายนถึงธันวาคมของทุกปี ระดับน้ำเฉลี่ยจะอยู่ที่ 30-40 เซนติเมตร และค้างไว้ประมาณ 10-15 วันใน 111 หมู่บ้าน (Yodsurang & Yasufumi, 2016) บทบาทดังกล่าวสะท้อนถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและความยั่งยืนของชีวิตในชุมชนบางบาล

อย่างไรก็ตาม ทุ่งบางบาลกำลังเผชิญกับภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำท่วมซ้ำซากและน้ำแล้งที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องน้ำท่วมในทุ่งบางบาลซึ่งทำหน้าที่รับน้ำหลากจากแม่น้ำเจ้าพระยา ปรากฏการณ์น้ำท่วมจนาล่มของชาวนาบางบาลเกิดขึ้นหลายครั้ง เช่น ปี พ.ศ. 2521, 2526, 2531, 2535, 2538, 2545, 2549, 2553 และรุนแรงที่สุดในปี พ.ศ. 2554 และ 2565 ส่งผลต่อความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ บางบาล หากปัญหาเหล่านี้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ประชาชนและเกษตรกรต้องเผชิญกับ ปัญหาการขาดแคลนอาหาร เศรษฐกิจตกต่ำและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ในทางตรงกันข้าม ในฤดูแล้งทุ่งบางบาลต้องเผชิญกับปัญหาขาดแคลนน้ำส่งผลให้ ประชาชนและเกษตรกรในพื้นที่ไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ เนื่องจาก สูญเสียแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรและการอุปโภคบริโภค บางบาลจึงสูญเสียแหล่ง อาหารสำคัญ และสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Yokying & Promkhambut, 2024)

หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลได้ศึกษาศักยภาพในการ เป็นพื้นที่รับน้ำของทุ่งบางบาลหรือโครงการแก้มลิงบางบาลเพื่อจัดการและลดความ เสี่ยงจากน้ำท่วม เมื่อครั้งเกิดมหาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 โครงการแก้มลิงบางบาลถูก นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อป้องกันความเสียหายต่อพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญและช่วยลดความ เสี่ยงหายต่อชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น นิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดปทุมธานี โดยแก้ม ลิงบางบาลสามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ 89.63 ล้านลูกบาศก์เมตร การผันน้ำเข้าไป เก็บกักที่ระดับน้ำลึก 3 เมตร โดยมีการจ่ายค่าชดเชยประมาณ 37.21 ล้านบาทต่อปี ถือเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด (Trakuldit & Faysse, 2019)

ในปี พ.ศ. 2560 รัฐบาลไทยภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ จัดตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เพื่อเป็นองค์กรกลางด้านการบริหาร จัดการน้ำของประเทศอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพในการเสนอแนะนโยบาย จัดทำแผนยุทธศาสตร์และติดตามประเมินผลการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบภายใต้

สำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, ม.ป.ป.) และโครงการแก้มลิงบางบาลเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยรัฐ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในพื้นที่ นำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งที่ซับซ้อน และก่อให้เกิดคำถามด้านความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม เช่น การขาดค่าชดเชยที่เหมาะสมสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากน้ำท่วมซ้ำซาก

ในอีกด้านหนึ่ง ทู่งบางบาลถือเป็นกรณีศึกษา นโยบายสาธารณะที่สำคัญในการสำรวจความสมดุลระหว่างการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาคกับการรักษาวิถีชีวิตและความหลากหลายทางชีวภาพในระดับท้องถิ่น ความล้มเหลวในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างครอบคลุมส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและสังคม (Dovers & Hussey, 2013) ขณะที่เป้าหมายสำคัญของการดำเนินนโยบายสาธารณะ คือ ความยั่งยืน รัฐบาลจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติด้านความยุติธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงทางนิเวศ รวมถึงการรับฟังเสียงสะท้อนจากชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้แน่ใจว่า นโยบายดังกล่าวจะสามารถสนับสนุนความยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ (Mitchell, 2011; Iyer & Reczek, 2017)

การเป็นพื้นที่รับน้ำและสถานการณ์น้ำท่วมซ้ำซากทำให้ผู้คนในพื้นที่ตั้งคำถามในหลายประเด็น เช่น ผลกระทบทางนิเวศวิทยาจากน้ำท่วม ผลกระทบในระดับชุมชน ประเด็นทางเศรษฐศาสตร์และความคุ้มทุน ประเด็นทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ หรือประเด็นความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Biswas, 2022; Biswas & Tortajada, 2023) งานวิจัยนี้มีจึงวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล และวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่มีต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับน้ำบางบาล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่มีต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับน้ำบางบาล

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อศึกษานโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยได้รับการรับรองการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หมายเลข KUREC-SSE66/40 เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 1) ชาวบ้านและเกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 15 คน 2) ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน นายกเทศมนตรี จำนวน 5 คน 3) นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการน้ำ จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมาคมกรุงเก่าเพื่อการพัฒนา และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 6 คน 4) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ จำนวน 5 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 31 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ 1) แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) เน้นการตั้งคำถามเกี่ยวกับนโยบายการจัดการน้ำ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และบทบาทของภาครัฐและชุมชน 2) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดสรรน้ำและแนวทางการแก้ไขปัญหา 3) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) ได้แก่ นโยบายของภาครัฐ รายงานทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยมีการทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ในการประเมินการสอดคล้องของชุดคำถามเพื่อให้ตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบเครื่องมือวิจัยเพื่อให้คำถามครอบคลุมและตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา นอกจากนี้ การวิจัยได้ทดสอบเครื่องมือในภาคสนาม (Field Testing) โดยทดลองใช้เครื่องมือวิจัยในการวิจัยเบื้องต้น (Pilot Study) เพื่อประเมินความสามารถของเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนที่จะเริ่มการเก็บข้อมูลจริง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้ โดยใช้แหล่งข้อมูลหลายแหล่งเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ 1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร: ศึกษารายงาน นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก: ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวคำถามที่กำหนด 3) การสนทนากลุ่ม: จัดกลุ่มสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผู้วิจัยทำการแยกแยะและจัดกลุ่มข้อมูลจากเอกสารนโยบายของรัฐและความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความขัดแย้งของข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มตามประเด็นหลัก ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการน้ำ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลถูกกำหนดโดยนโยบายจากส่วนกลางผ่านสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) และกรมชลประทาน ซึ่งมีบทบาทหลักในการควบคุมการจัดสรรน้ำ การกำหนดพื้นที่รับน้ำ และการดำเนินโครงการชลประทานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ ได้แก่

1) สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี บทบาทของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ คือ การบูรณาการการจัดการน้ำทั้งด้านข้อมูล แผนงาน โครงการ งบประมาณและติดตามประเมินผลในเชิงนโยบายและการวางแผนเพื่อกำกับควบคุมการจัดการน้ำ ทั้งนี้ ภารกิจหลักของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ คือ การเสนอแนะนโยบาย การจัดทำแผนแม่บท การกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำของประเทศและขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ การจัดทำผังน้ำ การบูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศทรัพยากรน้ำ แผนงาน โครงการ งบประมาณ ประสานความร่วมมือด้านต่างประเทศเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและติดตามประเมินผลการบริหารทรัพยากรน้ำ

2) กรมชลประทาน เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการดำเนินโครงการชลประทานในพื้นที่รับน้ำบางบาล หน่วยงานระดับจังหวัดของกรมชลประทาน คือ โครงการชลประทานพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานระดับพื้นที่บาง

บาลของกรมชลประทาน คือ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากน้ำท่วม กรมชลประทานทำหน้าที่วางแผนการควบคุมน้ำผ่านระบบเขื่อน ประตูระบายน้ำ และคลองชลประทาน รวมถึงการกำหนดพื้นที่สำหรับการรับน้ำท่วมตามนโยบายของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม บทบาทของกรมชลประทานในพื้นที่นี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามุ่งเน้นไปที่การปกป้องพื้นที่เมืองและอุตสาหกรรมมากกว่าความเป็นอยู่ของเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ (Trakuldit & Faysse, 2019)

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตำบลบางบาล และตัวแทนผู้ใหญ่บ้านจากบางชนและบางบาล สังกัดกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชนและการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำในระดับท้องถิ่น แต่โดยรวมแล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีอำนาจจำกัด เนื่องจากในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการน้ำยังอยู่ที่ระดับรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารข้อมูลจากภาครัฐไปยังชุมชน และบางครั้งมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับระบบระบายน้ำภายในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดทางงบประมาณและโครงสร้างการบริหารที่ขึ้นกับภาครัฐทำให้การดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเต็มที่ (Khaikham & James, 2019)

จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่

1) การบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ การบริหารจัดการน้ำถูกควบคุมโดยภาครัฐผ่านสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) และกรมชลประทาน โดยเน้นการวางแผนระดับชาติและการจัดการน้ำเพื่อป้องกันผลกระทบต่อนิคมอุตสาหกรรมและเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อยในการกำหนดแผนการใช้น้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ภาพ 1 โครงการชลประทานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(โครงการชลประทานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป.)

จากแผนภาพข้างต้น สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติจัดให้พื้นที่รับน้ำบางบาลเป็นพื้นที่ “พักตก” (ตำแหน่ง C ในแผนที่) ที่ผ่านมารัฐบาลพยายามผลักดันให้เกิดนโยบายพื้นที่รับน้ำบางบาลมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการ 3 ส่วน ตามคำสั่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนปลูกข้าวเหลื่อมเวลาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2559 ได้แก่ 1) คณะกรรมการอำนวยการวางแผนการปลูกข้าวเหลื่อมเวลา 2) คณะทำงานวางแผนเหลื่อมเวลาการเพาะปลูกข้าวและประมงพร้อมจัดสรรน้ำ และ 3) คณะทำงานจัดทำเวทีประชาคมเพื่อการวางแผนปลูกข้าว ส่งน้ำและการทำประมง

คณะกรรมการทั้ง 3 ส่วน เป็นผู้กำหนดประกาศจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องปรับเปลี่ยนระบบการปลูกข้าวเหลื่อมเวลาเพื่อกำหนดทิศทางการจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล โดยรัฐได้ควบคุมช่วงเวลาการทำนาของชาวนาในพื้นที่แห่งนี้เพื่อเตรียมพื้นที่นาให้พร้อมรับน้ำในช่วงฤดูหลากสำหรับบรรเทาปัญหาอุทกภัยให้กับพื้นที่เมืองและอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงพื้นที่จังหวัดปทุมธานี นนทบุรีและกรุงเทพมหานคร

(สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2567; โครงการชลประทาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป)

2) การบริหารจัดการน้ำผ่านกลไกคณะกรรมการลุ่มน้ำ การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่บางบาลมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำและกลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล สำนักงานชลประทานในพื้นที่รับน้ำบางบาลได้จัดตั้งกลุ่ม “ผู้ใช้น้ำทุ่งบางบาลร่วมใจพัฒนา” เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำในพื้นที่ การให้ข้อมูลและการศึกษา การประสานงาน การแก้ไขปัญหาและการสนับสนุนการพัฒนา ปรับปรุงระบบการจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลเพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชาวบ้านยังคงมีข้อจำกัด เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ที่รัฐ รวมถึงปัญหาด้านความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชน นอกจากนี้การประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ โดยมีการตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยาและกลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำในอำเภอบางบาล ส่งผลให้บทบาทของคณะกรรมการลุ่มน้ำยังมีข้อจำกัดในการเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ของชาวบ้าน เนื่องจากการตัดสินใจที่สำคัญยังอยู่ในอำนาจของหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจได้อย่างแท้จริง

3) การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนและเกษตรกร ในบางกรณีชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่บางบาลมีการบริหารจัดการน้ำของตนเองผ่านการใช้เครื่องสูบน้ำ การสร้างระบบระบายน้ำภายในพื้นที่ และการจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น บางหมู่บ้านในพื้นที่รับน้ำบางบาลที่มีการจัดตั้งกลุ่มใช้น้ำเพื่อบริหารจัดการการกระจายน้ำภายในพื้นที่ของตนเอง โดยใช้เงินทุนส่วนตัวของสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำสำรอง เช่น การขุดบ่อเก็บน้ำและการซ่อมแซมระบบระบายน้ำ การบริหารจัดการในลักษณะนี้เกิดขึ้นจากความจำเป็นของชุมชนที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดจากนโยบายภาครัฐ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่การเข้าถึงน้ำถูกควบคุมโดยหน่วยงานรัฐเป็นหลัก ชาวบ้านที่มีฐานะดีและสามารถลงทุนซื้อเครื่องสูบน้ำได้จะมีโอกาสเข้าถึงน้ำมากกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีทรัพยากรเพียงพอ (อาทิตย์ ภูบุญคง, 2566)

ทั้งนี้ การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนต้องเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีเครื่องมือการจัดการน้ำที่ดีกว่าสามารถทำการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีทรัพยากรต้องพึ่งพาระบบของรัฐ ซึ่งไม่สามารถตอบสนองได้ทันเวลา นอกจากนี้ ความ

ขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกรยังเป็นอีกปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ที่ปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับทุกกลุ่ม ชาวนาที่อยู่ใกล้คลองชลประทานสามารถสูบน้ำได้ก่อน ขณะที่ชาวนาที่อยู่ไกลออกไปจะประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ส่งผลให้เกิดข้อพิพาทระหว่างชุมชนในบางกรณี (นาย ก, 2566; นาง ซี, 2566) อย่างไรก็ตาม กลุ่มดังกล่าวยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเป็นระบบ ทำให้การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชนยังมีข้อจำกัดและต้องอาศัยทรัพยากรของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

ลักษณะการบริหารจัดการทั้งสามแบบข้างต้นสะท้อนให้เห็นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลยังมีลักษณะรวมศูนย์ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีอำนาจในการตัดสินใจที่จำกัดและขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการกำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ระบบการชดเชยและมาตรการเยียวยาสำหรับเกษตรกรและชุมชนได้รับผลกระทบยังมีข้อจำกัดและไม่ได้สะท้อนผลกระทบที่แท้จริงที่ประชาชนได้รับ

การจัดการน้ำลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เกิดความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนโดยตรง (Mitchell, 2011; Biswas & Tortajada, 2023)

2. ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่มีต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับน้ำบางบาล จากการศึกษาพบว่า ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ในพื้นที่รับน้ำบางบาลส่งผลต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมใน 3 ด้านหลัก ได้แก่

1) ความยุติธรรมในการกระจายทรัพยากรน้ำ (Distributive Justice) นโยบายการบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูน้ำหลากและฤดูแล้งที่การควบคุมน้ำเป็นไปเพื่อประโยชน์ของพื้นที่เศรษฐกิจมากกว่าพื้นที่เกษตรกรรม การตัดสินใจในการเปิด-ปิดประตูน้ำและการกำหนดระดับน้ำได้รับอิทธิพลจากการคาน้ำถึงผลกระทบต่อเขตอุตสาหกรรมและเขตเมืองเป็นหลัก (นาย เอ, 2566) ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมและภัยแล้งอย่างไม่เท่าเทียมกัน ตามที่เกษตรกรในพื้นที่กล่าวว่า “ทุกปีเราถูกบังคับให้ปล่อยให้พื้นที่ของเรากลายเป็นอ่างเก็บน้ำของรัฐโดยไม่มีอำนาจในการเจรจา เราต้องรับผลกระทบทุกปี แต่ไม่เคยได้รับการชดเชยที่เพียงพอ” (นาย ข, 2566)

นอกจากนี้ เกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำต้องเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงน้ำที่ไม่แน่นอนและต้องพึ่งพาระบบสูบน้ำที่ต้องใช้ต้นทุนสูง ขณะที่เกษตรกรที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำมีโอกาสได้รับน้ำมากกว่า ดังที่เกษตรกรรายหนึ่งระบุว่า “เราไม่มีทางเลือกนอกจากต้องซื้อเครื่องสูบน้ำมาใช้เอง หรือบางคนก็ต้องซื้อน้ำที่เขาสูบน้ำขาย มิฉะนั้น น้ำก็จะหมดไปก่อนที่จะถึงที่นาเรา” (นาง ซี, 2566) สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำที่เกิดจากโครงสร้างการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการควบคุมมากกว่าการกระจายอำนาจให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการน้ำของตนเองได้

2) ความยุติธรรมในกระบวนการตัดสินใจ (Procedural Justice) กระบวนการตัดสินใจด้านการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลยังคงเป็นแบบรวมศูนย์ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำและกลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ แต่บทบาทของชุมชนยังคงถูกจำกัด และการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การกำหนดของหน่วยงานภาครัฐ ตามที่ตัวแทนชุมชนคนหนึ่งระบุว่า “เรามักจะได้รับแจ้งให้ปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดขึ้น ไม่มีโอกาสให้เราแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่ต้น พอน้ำท่วมเราก็มียกคำขอบคุณให้ชาวบ้าน” (นาง ค, 2566)

การประชุมที่จัดขึ้นในระดับท้องถิ่นมักเป็นเพียงเวทีที่ใช้สำหรับการเผยแพร่นโยบายจากภาครัฐมากกว่าการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ส่งผลให้กลุ่มผู้ใช้น้ำในท้องถิ่นไม่มีอำนาจต่อรองหรือสิทธิในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหากษตรกรรายหนึ่งแสดงความเห็นว่า “แม้ว่าเราจะมีการประชุมระดับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการน้ำ แต่ก็ไม่มีผลกระทบจริง เพราะทุกอย่างถูกตัดสินใจไปแล้วจากส่วนกลาง เราแค่ได้รับฟังและปฏิบัติตาม” (นาย เอ, 2566) อีกทั้งชาวบ้านยังสะท้อนว่า “ข้อมูลบางอย่างที่เจ้าหน้าที่มานำเสนอก่อนการปล่อยน้ำเข้ามาช่วงหน้าฝน เช่น พวก (ข้อมูล) จำนวนหรือปริมาณน้ำ จำนวนการปล่อยน้ำจากเขื่อน การไหลของน้ำและความแรงของน้ำเป็นข้อมูลตัวเลขที่เจ้าหน้าที่เข้าใจ ชาวบ้านไม่เข้าใจ เหมือนไปฟังเฉย ๆ เพื่อรับรู้แต่ไม่ได้เข้าใจ และไม่ได้มีส่วนตัดสินใจ” (นาง บี, 2566) ข้อจำกัดนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในกระบวนการตัดสินใจและทำให้ประชาชนขาดอำนาจในการกำหนดทิศทางของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของตนเอง

3) ผลกระทบด้านสังคมและความขัดแย้งในชุมชน (Social and Conflict Impacts) การบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกรภายในพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มที่สามารถเข้าถึงน้ำได้มากกว่ามีโอกาสได้รับผลผลิตที่ดีกว่า ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำต้องเผชิญกับปัญหาการ

ขาดแคลนน้ำ และในบางกรณีเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับการแย่งชิงน้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ ตามที่เกษตรกรรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อเกิดภัยแล้ง เราต้องพึ่งพาแหล่งน้ำสาธารณะ แต่ปริมาณน้ำมีจำกัด ทำให้เกิดข้อพิพาทกับเกษตรกรรายอื่นที่ต้องการน้ำเช่นกัน หลายครั้งเราต้องเจรจากันเองโดยไม่มีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย” (นาง ค, 2566)

นอกจากนี้ การขาดกลไกการชดเชยที่มีประสิทธิภาพจากภาครัฐยิ่งทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจต่อโครงการบริหารจัดการน้ำ เกษตรกรรายหนึ่งกล่าวว่า “ทุกปีเราต้องรับภาระจากการที่รัฐปล่อยน้ำเข้ามาท่วมพื้นที่การเกษตรของเรา แต่การชดเชยล่าช้าและไม่เพียงพอ ทำให้เรารู้สึกว่า รัฐให้ความสำคัญกับส่วนอื่นมากกว่าชุมชนเกษตรกรรม” (นาย ข, 2566)

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มยังระบุว่า ชาวบ้านไม่มีช่องทางให้ร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาการจัดสรรน้ำเท่าที่ควร รัฐและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องตัดสินใจเองโดยไม่ฟังเสียงของเกษตรกร (นาย ก, 2566; นาย ข, 2566) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในนโยบายของรัฐและนำไปสู่ความตึงเครียดในชุมชนที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำอย่างมาก

จากการวิเคราะห์พบว่า นโยบายการบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ในพื้นที่รับน้ำบางบาลส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในสามมิติ ได้แก่ ความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากรน้ำที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มเมืองและภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม ความไม่เท่าเทียมในกระบวนการตัดสินใจที่จำกัดบทบาทของชุมชนท้องถิ่น และผลกระทบด้านสังคมที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกร การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจให้กับชุมชนมากขึ้นและพัฒนากลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

จากการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล มีประเด็นสำคัญที่สามารถอภิปรายได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลถูกกำหนดโดยรัฐในลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจการจัดการน้ำ ซึ่งรัฐมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรน้ำ โดยไม่มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้า

มามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการหรือกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง ระบบนี้ดำเนินการผ่านกรมชลประทาน ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการวางแผนและการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ เขตชลประทานและโครงการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลถูกออกแบบให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ของรัฐโดยตรง

การออกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยให้รัฐเป็นศูนย์กลางในการควบคุมและกำหนดนโยบาย รวมถึงสร้างกลไกใหม่ เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยา องค์การผู้ใช้น้ำในบางบาล ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ “กลุ่มผู้ใช้น้ำทุ่งบางบาลร่วมใจพัฒนา” ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำ แต่บทบาทขององค์กรเหล่านี้ยังถูกจำกัดเนื่องจากอำนาจตัดสินใจที่แท้จริงอยู่กับภาครัฐ ส่งผลให้การกระจายอำนาจสู่ระดับท้องถิ่นเป็นไปได้เพียงในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

แม้ว่าคณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยาและองค์กรผู้ใช้น้ำจะมีบทบาทในการวางแผนการจัดการน้ำและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่กลับไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการตัดสินใจด้านนโยบายและแผนการบริหารจัดการน้ำถูกกำหนดจากส่วนกลางโดยกรมชลประทานและสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กระบวนการจัดทำแผนการจัดการน้ำส่วนใหญ่เป็นการกำหนดจากบนลงล่าง (Top-down Approach) โดยประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมเพียงแค่ระดับของการให้ข้อมูลมากกว่าการมีอำนาจต่อรองหรือมีบทบาทในการกำหนดนโยบายจริง

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ (Centralized Water Governance) ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในวงวิชาการว่า เป็นกลไกที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับส่วนกลาง โดยละเลยบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ (อาทิตย์ ภูบุญคง, 2566) สถานการณ์ในพื้นที่รับน้ำบางบาลจึงสะท้อนให้เห็นลักษณะของการกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top-down Policy) ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทเพียงในเชิงรับข้อมูลมากกว่าการเป็นผู้กำหนดหรือร่วมตัดสินใจในกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ

นอกจากนี้ ข้อค้นพบยังมีความสอดคล้องกับงานของสตีเฟน โดเวอร์ และคาเรน ฮัสเซย์ (Dovers & Hussey, 2013) ซึ่งเสนอว่า การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

จำเป็นต้องอาศัยกลไกที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกรณีของพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายภาครัฐ เช่น พื้นที่รับน้ำที่ต้องเผชิญน้ำท่วมและภัยแล้งซ้ำซาก กรณีศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศไทย ธนพร ตระกูลดิษฐ์ และนิโคลัส เฟยส์ (Trakuldit & Faysse, 2019) ชี้ให้เห็นว่า การออกแบบพื้นที่รับน้ำในลุ่มเจ้าพระยาโดยเฉพาะ ‘พื้นที่แก้มลิงบางบาล’ ถูกออกแบบตามหลักการวิศวกรรมและยึดเป้าหมายความมั่นคงทางเศรษฐกิจเมืองมากกว่าการคำนึงถึงผลกระทบต่อเกษตรกรในท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ และลดทอนโอกาสของชุมชนในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ

ในทางกลับกัน รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบปรับตัว (Adaptive Co-management) ที่เสนอโดยคลอเดีย พาห์ล-วอสท์ (Pahl-Wostl, 2007) ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในบริบทของพื้นที่บางบาล อย่างไรก็ตาม จากผล การศึกษานี้พบว่า ยังไม่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม แม้จะมีการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำและคณะกรรมการลุ่มน้ำแล้วก็ตาม เนื่องจากโครงสร้างอำนาจ ยังคงเน้นการกำหนดจากภาครัฐเป็นหลัก ดังนั้น ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้าง ความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน และตอกย้ำถึงความจำเป็นของการ ออกแบบนโยบายที่ยึดโยงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

2. ผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ที่มีต่อ ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับน้ำบางบาล ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ แนวคิดด้านความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่เสนอโดยเน้นว่า ความยุติธรรมในการ กระจายทรัพยากรและความยุติธรรมในกระบวนการเป็นสององค์ประกอบหลักที่มีผล ต่อความเป็นธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ต้องรับ ผลกระทบจากนโยบายของรัฐโดยตรง ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ในพื้นที่รับน้ำบางบาลได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทั้งใน การจัดสรรน้ำและการตัดสินใจด้านนโยบาย ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาความยุติธรรมทาง สิ่งแวดล้อมที่ชุมชนท้องถิ่นต้องเผชิญ

ในด้านความยุติธรรมในการกระจาย (Distributive Justice) งานวิจัยนี้พบว่า ทรัพยากรน้ำไม่ได้ถูกกระจายอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำ หรือไม่มีทรัพยากรในการสูบน้ำต้องประสบกับความไม่แน่นอนในการทำการเกษตร ข้อ

ค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาโดยเดวิด ชลอสเบิร์ก (Schlosberg, 2007) ซึ่งระบุว่า ในหลายกรณีของนโยบายสิ่งแวดล้อมแบบรวมศูนย์ กลุ่มประชากรที่มีอำนาจต่อรองน้อยมักเป็นผู้แบกรับผลกระทบมากที่สุด การจัดสรรน้ำที่มุ่งเน้นการปกป้องเขตอุตสาหกรรมและเขตเมืองสะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจที่ทำให้ความสำคัญกับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าผลประโยชน์ของเกษตรกรรายย่อย

ในด้านความยุติธรรมในกระบวนการ (Procedural Justice) งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมากในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำ แม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำและเวทีประชาคม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การตัดสินใจยังคงอยู่ในมือของหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่า ประชาชนในพื้นที่รู้สึกว่ “ไม่มีอำนาจต่อรองในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำของตนเอง” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเชอร์รี อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969) เรื่อง “Ladder of Citizen Participation” ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งเป็นลำดับขั้น และในกรณีของพื้นที่รับน้ำบางบาล การมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับ “Tokenism” หรือเป็นเพียงการรับฟังความคิดเห็นโดยไม่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายจริง

ในแง่ของผลกระทบทางสังคมและความขัดแย้งในชุมชน (Social and Conflict Impacts) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่มีการแย่งชิงน้ำเพื่อการเกษตร งานศึกษาของฮาซัน และคณะ (Hasan, et al., 2025) พบว่า ความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการน้ำในระดับชุมชนเกิดจากหลายปัจจัย ทั้งผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรทรัพยากร ระบบการตัดสินใจ โครงสร้างอำนาจและบริบทเชิงสถาบัน ประกอบกับการศึกษาของโชโกะ (Shoko, 2025) ที่พบว่า ความขัดแย้งมักเกิดจากการแข่งขันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรน้ำที่มีจำกัด เช่น ชนบทหรือพื้นที่ชลประทาน ประกอบกับปัจจัยด้านประชากรที่เพิ่มขึ้นและการขยายตัวของเมือง ซึ่งนำไปสู่ความต้องการใช้น้ำที่มากขึ้น ความขัดแย้งมักก่อตัวอย่างเฉียบ ๆ แต่หากรัฐบาลปราศจากกลไกการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ ความขัดแย้งจะปะทุขึ้นอย่างรุนแรง นอกจากนี้ ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงน้ำ โครงสร้างการจัดการที่ไม่โปร่งใส การมีส่วนร่วมของชุมชนที่จำกัด ความล้มเหลวด้านนโยบาย และปัจจัยทางสังคม เช่น ระดับทุนทางสังคม คุณภาพชีวิต การรับรู้วิกฤตน้ำและความผูกพันต่อถิ่นที่อยู่ล้วนกระตุ้นให้เกิดความตึงเครียดในชุมชน

การลดความขัดแย้งจำเป็นต้องเน้นกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การกระจายอำนาจ และการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ กลยุทธ์แบบบูรณาการและความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำจึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระยะยาว ดังนั้น งานวิจัยนี้ได้ยืนยันว่าการกระจายทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมที่จำกัดของประชาชน และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากนโยบายดังกล่าวเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไขผ่านแนวทางการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระยะยาว (Mitchell, 2011; Biswas & Tortajada, 2023)

องค์ความรู้จากการวิจัย

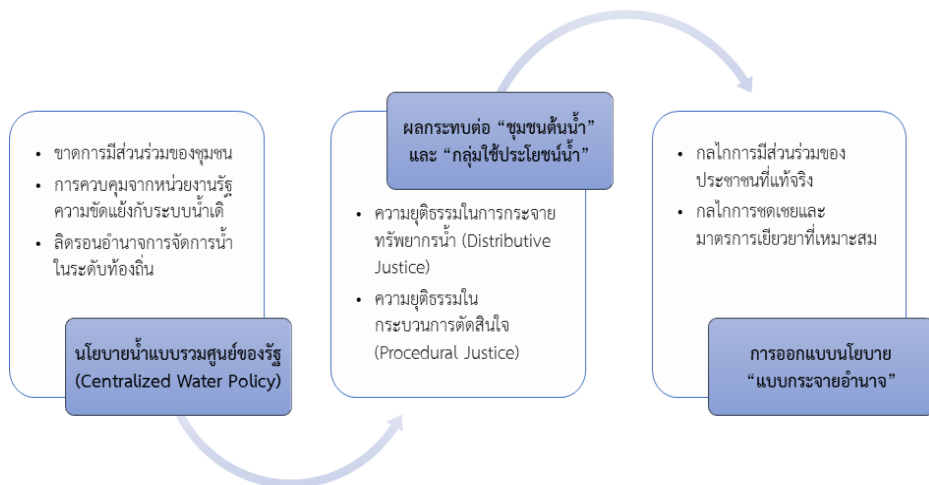
จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ในพื้นที่รับน้ำบางบาลได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายของรัฐกับความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยมีข้อค้นพบสำคัญ ประการแรก คือ การบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนพบว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาลถูกกำหนดจากภาครัฐ โดยไม่มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งผลให้ชุมชนต้องรับภาระจากน้ำท่วมและภัยแล้งอย่างไม่เป็นธรรม เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรับน้ำไม่มีช่องทางในการต่อรองหรือลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง การกระจายอำนาจที่ไม่สมดุลนำไปสู่การแบกรับภาระด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มประชากรที่ได้รับผลประโยชน์กับกลุ่มที่ได้รับผลกระทบ

ประการที่สอง กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการบริหารจัดการน้ำยังมีข้อจำกัด แม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยาและองค์กรผู้ใช้น้ำบางบาล แต่บทบาทขององค์กรเหล่านี้อยู่ในระดับของ “Tokenism” หรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ เมื่อประชาชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจที่แท้จริง กระบวนการมีส่วนร่วมก็ไม่สามารถสร้างผลกระทบเชิงนโยบายได้ กลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำในบางบาลยังมีข้อจำกัดด้านอำนาจต่อรองและไม่สามารถเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการกำหนดแผนการบริหารจัดการน้ำเป็นไปตามแนวทางที่รัฐกำหนดจากส่วนกลาง

ประการที่สาม การขาดกลไกการชดเชยและมาตรการเยียวยาที่สอดคล้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง ระบบการชดเชยของรัฐยังไม่สามารถตอบสนองต่อความเสียหายที่เกษตรกรได้รับจากนโยบายการรับน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการ

ชดเชยของรัฐมักล่าช้าและไม่ครอบคลุมความเสียหายที่แท้จริงของเกษตรกร ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของมาตรการเยียวยาที่ไม่มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงของพื้นที่รับน้ำบางบาล การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ขาดมาตรการชดเชยที่เหมาะสมจะสร้างความไม่ไว้วางใจในนโยบายของรัฐและอาจส่งผลกระทบต่อความตึงเครียดทางสังคมในระยะยาว

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์ในพื้นที่รับน้ำบางบาล ทั้งในมิติของความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมของประชาชนและความล้มเหลวของกลไกการชดเชย ซึ่งเป็นประเด็นที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายที่ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดระบบที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น

ภาพ 2 แนวทางพัฒนานโยบายกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุป

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล เป็นไปในลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ โดยที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทานและสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดสรรน้ำโดยตรง ระบบการบริหารจัดการน้ำถูกกำหนดจากแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ซึ่งมุ่งเน้นการปกป้องพื้นที่เศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรมมากกว่าการบริหารจัดการที่คำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่น แม้จะมีการจัดตั้ง

คณะกรรมการลุ่มน้ำและองค์กรผู้ใช้น้ำบางบาลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่บทบาทขององค์กรเหล่านี้อยู่ในระดับของการให้ข้อมูลมากกว่าการมีอำนาจตัดสินใจที่แท้จริง ส่งผลให้การจัดการน้ำเป็นไปตามแนวทางที่รัฐกำหนดจากส่วนกลาง โดยไม่ได้สะท้อนถึงบริบทของพื้นที่รับน้ำบางบาลอย่างแท้จริง

ในส่วนของผลกระทบของนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมศูนย์ต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมพบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการน้ำที่รวมศูนย์อำนาจส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมในหลายมิติ ประการแรก การจัดสรรทรัพยากรน้ำไม่เป็นธรรมต่อชุมชนเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำหรือไม่มีทรัพยากรในการสูบน้ำต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการทำการเกษตร ขณะที่พื้นที่อุตสาหกรรมและเขตเมืองได้รับการปกป้องมากกว่า ประการที่สอง กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชน แม้ว่าจะมีการประชุมคณะกรรมการลุ่มน้ำ แต่การตัดสินใจเป็นไปตามแนวทางของรัฐ ประการสุดท้าย ระบบการชดเชยสำหรับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบยังไม่มี ความชัดเจนและไม่สามารถตอบสนองต่อความเสียหายที่แท้จริงได้ ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจในนโยบายของรัฐ

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างการบริหารจัดการน้ำที่รวมศูนย์อำนาจในพื้นที่รับน้ำบางบาลส่งผลให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านของการจัดสรรทรัพยากร กระบวนการตัดสินใจและผลกระทบทางสังคม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดระบบที่มีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการธรรมาภิบาลน้ำในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยศูนย์ภูมิภาคเพื่อสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

โครงการชลประทานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). *การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (เอกสารอัดสำเนา).

นาง ค. (2566). ผู้นำชุมชน. *การสนทนากลุ่ม* 2. 19 กันยายน.

นาง ซี. (2566). เกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่. *การสัมภาษณ์เชิงลึก*. 25 พฤศจิกายน.

- นาง ปี. (2566). ผู้นำชุมชน. *การสัมภาษณ์เชิงลึก*. 20 พฤศจิกายน.
- นาย ก. (2566). เกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่. *การสนทนากลุ่ม 1*. 18 กันยายน.
- นาย ข. (2566). เกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่. *การสนทนากลุ่ม 1*. 18 กันยายน.
- นาย เอ. (2566). นักวิชาการอิสระ. *การสัมภาษณ์เชิงลึก*. 17 พฤศจิกายน.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *ความเป็นมาของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2567, จาก http://www.onwr.go.th/?page_id=3992
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (20 มีนาคม 2567). *ขอประชาสัมพันธ์ เรื่อง การปลูกข้าวเหลืองเวลาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี 2567*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567, จาก <https://ayutthaya.prd.go.th/th/content/category/detail/id/38/iid/271200>
- อาทิตย์ ภูบุญคง. (2566). การจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา: ผลกระทบและการต่อรองของผู้คนในพื้นที่. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*. 15 (2), 96–112.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*. 35 (4), 216-224.
- Biswas, A. K. and Tortajada, C. (2023). Reimagining Water Management. *International Journal of Water Resources Development*. 39 (4), 549-556.
- Biswas, C. (16 October 2022). *Local Protest, Global Solidarity: Why is Ban Mae Ngud's Karen Community Restive?* Retrieved February 22, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/364352909_Local_protest_global_solidarity_why_is_Ban_Mae_Ngud's_Karen_community_restive
- Dovers, S. and Hussey, K. (2013). *Environment and Sustainability: A Policy Handbook*. Sydney, Australia: Federation Press.
- Hasan, M. H., et al. (2025). Navigating Water Discord: A Review of Water Conflicts in the Common Resource Management System in Coastal Areas. *Frontiers in Water*. 6, 1405601. DOI:10.3389/frwa.2024.1405601

- Iyer, E. S. and Reczek, R. W. (2017). The Intersection of Sustainability, Marketing, and Public Policy: Introduction to the Special Section on Sustainability. *Journal of Public Policy & Marketing*. 36 (2), 246–254. DOI:10.1509/jppm.36.250
- Khaikham, L. and James, H. (2019). Socio-political Transformation after the 2011 Floods in Thailand. In James, H. (ed.). *Population, Development, and the Environment: Challenges to Achieving the Sustainable Development Goals in the Asia Pacific*. (pp. 227-253). Singapore: Palgrave Macmillan Singapore.
- Mitchell, G. (2011). Environmental Justice: An Overview. In Nriagu, J. O. (ed.). *Encyclopedia of Environmental Health*. (pp. 449–458). Amsterdam: Elsevier Science.
- Pahl-Wostl, C. (2007). Transitions towards Adaptive Management of Water Facing Climate and Global Change. *Water Resources Management*. 21, 49-62.
- Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford: Oxford University Press.
- Shoko, E. (2025). Structural Determinants of Conflicts and Cooperation in Rural Water Management. *Peace Review*. 1-13. DOI: 10.1080/10402659.2025.2485300
- Trakuldit, T. and Faysse, N. (2019). Difficult Encounters around “Monkey Cheeks”: Farmers’ Interests and the Design of Flood Retention Areas in Thailand. *Journal of Flood Risk Management*. 12 (Suppl. 2), e12543. DOI:10.1111/jfr3.12543
- Yodsurang, P. and Yasufumi, U. (2016). A Traditional Community in the Chao Phraya River Basin II: Influence of Water Circulation on the Traditional Living Culture according to the Settlement Pattern. *Asian Culture and History*. 8 (1), 112–125. DOI: 10.5539/ach.v8n1p112
- Yokying, P. and Promkhambut, A. (2024). *Drought, Flood, and Rice Security in Central Thailand*. Hawaii: East-West Center.